

Foclóir Ceoil

◇ (ar bharr nóta): seinn armónaic ar an nóta sin. Treoir do théaduirilísí.

+ (ar bharr nóta): seinn pizzicato leis an lámh chlé. Treoir do théaduirilísí.

15ma: Seinn na nótaí seo 15 nóta (dhá ochtach) níos airde ná mar atá scríofa.

8ba: Seinn na nótaí seo 8ch níos ísle ná mar atá scríofa.

8va-----: Seinntear na nótaí faoin chomhartha seo suas 8ch.

a 2: Seineann an dá uirlis don pháirt sin na nótaí, mar shampla an dá sheinnteoir ar an fheadóg mhór in ionad duine amháin acu. Ceallaíonn sé “solo”.

A capella: I stíl na heaglaise. Guthanna gan tionlacan ó uirlisí.

Ábhar: Téama ceoil, go háirithe i siansa, sonáid, fiúga.

Accel: Accelerando: Éirigh níos tapúla de réir a chéile.

Aiceann: Béim. Bíonn aiceann ar an chéad bhuille den bharr go rialta.

Ainteafanuíl: Stíl ina bhfreagraíonn dhá chór a chéile sa chanadh. Coitianta i gceol eaglasta.

Áiria: Amhrán a chantar le linn ceoldráma. Bíonn an bhéim ann ar áilleacht an cheoil agus ar an líne shéise agus ní ar na focail.

Aischothú (feedback): An fhuaim ard ghéar a fhaightear nuair a chuirtear micreafón os comhair callaire.

Aisfhuaimniú: (Reverb/reverberation) Macalla na fuaime sa cheol. An ceol ag leanacht ar aghaidh i ndiaidh don nóta a bheith buailte. Usáidtear sa taifeadadh é leis an fhuaim a bhuanú go leictreach.

Aisiompú (inversion): Seinntear téama bun os cionn. Má thosaíonn an ceol le léimt suas de 5ch, san aisiompú tosóidh sé le léimt síos de 5ch. Bíonn corda aisiompaithe má bhíonn nóta eile seachas bunnóta an tríchordaí sa dord.

Aithris: Déanann uirlis nó grúpa uirlisí aithris ar uirlis (grúpa) eile tríd an rud céanna nó beagnach mar an gcéanna a sheinn ina dhiaidh.

Allegro giusto: “allegro rialta” nó “allegro measartha”

Allegro: Go gasta/tapaídh.

Alt: An guth baineann is ísle. Tá réimse idir F faoi C lár agus F ochtach go leith os cionn C lár aici. Is féidir le roinnt fear canadh sa réimse seo chomh maith agus tugtar “cuntrateanóir orthu seo.

Amoroso: Seinnte go grámhar.

Andante: Ag luas siúil.

Appogiatura: Nóta neamharmónach aiceanta a réitítear ar nóta den chorda ar bhuille níos laige, nó ar chuid níos laige den bhuille.

arco◇: seinn bogha an veidhlín nó dordveidhlín go gasta ar thaobh an chiombail le fuaimeanna cosúil le armónaic a fháil.

Arco: Nótaí ar théaduirilísí seinnte leis an bhogha. Cuireann an t-ordú seo “pizz” ar ceal.

Armónaic: In áiteanna faoi leith ar na téada (leathbealaigh suas, ceathrú den bhealach suas srl) is féidir méar na lámhe clé a chur síos an-éadrom ar fad agus tagann fuaim ghlan, éadrom amach. Tugtar armónaic ar na nótaí seo.

Arpa: Cruit/cláirseach chlaiseacach.

Bainisteoir: An duine a shocraíonn ceolchoirmeacha don bhanna agus a shocraíonn cé mhéad airgid a bheas díolta leo. De ghnáth, bíonn aithne mhaith aige ar léar mór daoine i dtionscal an cheoil agus bíonn sé ábalta na ceolchoirmeacha is fearr a aimsiú don bhanna.

Bassi: oldoird amháin. Tá na doirdveihilí agus na holldoird scríofa ar an líne cheoil chéanna. Léiríonn sé seo nach seineann na doird-veidhilí.

Bata báistí (rainstick): Píosa fada adhmaid gan lár, áit a gcuirtear síolta a thugann fuaim bhog nuair a rothlaítear é suas agus síos. Déanann an fhuaim seo aithris ar fhuaim na báistí.

Bloc-chordaí: Seinntear na nótaí den chorda uilig le chéile.

Bogshaobhadh (overdrive): Cosúil le saobhadh ach gan a bheith chomh láidir, garbh. Is cineál leathshaobhadh atá i gceist agus tagann níos mó de dhath na fuaime tríd le bogshaobhadh.

Bonndord: Frása nó mír a sheinntear sa dord agus a thagann ar ais arís is arís i rith an pháosa ceoil. Is ostinato é. Bíonn *chaconne* bunaithe ar bhonndord.

Breisdubáil: (Overdubs): An dara taifeadadh curtha síos ar an chéad cheann *ar an rian céanna* le fuaim dhifriúil a thabhairt don uirlis. Tá sé difriúil ó ilrianú mar go n-úsáidtear rian amháin i mbreisdubáil le fuaim dhifriúil a chruthú, agus le hilrianú úsáidtear níos mó ná rian amháin le páirteanna breise a thaifeadadh.

Buille feadháin (Rimshot): Buaileann an drumadóir imeall an tsreangdruma, rud a chruthaíonn fuaim ghéar, láidir.

Caidéinse (Cadenza): Cuid den chéad ghluaiseacht i gcoinséartó don aonréad. Stadann an cheolfhoireann agus seinneann an t-aonréadach leis féin. Is píosa casta é a thugann deis don seinnteoir a thallann ar an uirlis a léiriú. In amantaí scríobhadh an cumadóir an ceol don chaidéinse amach ach in amantaí eile fágadh faoin seinnteoir tobchumadh a dhéanamh air.

Canóin: Déanann na huirlisí aithris ar a chéile agus tá gach páirt ar chomhthábhacht.

Cantáid Córáil: Saothar le téacs iomann ag an tús agus ag an deireadh agus b'fhéidir taobh istigh den áiria agus den reacaireacht.

Cantáid: Píosa ceoil atá canta, le hábhar reiligiúnda nó eile, cosúil le oratóir ach níos giorra.

Casadh (turn): Seinntear an nóta scríofa, an nóta os a chionn, an nóta scríofa, an nóta faoi agus an nóta scríofa. Is féidir le casadh a bheith inbhéartaithe/aisiompaithé chomh maith. Sa sampla thíos feictear casadh ar C sa chéad barra agus é scríofa amach mar a sheinntear é sa dara barra. Feictear casadh aisiompaithé i mbarra 3 agus é scríofa amach sa bharra deireanach.

Casiompú (retrograde): Seinntear an téama ón deireadh siar go dtí an tús.

Ceathairéad: Píosa ceoil do cheithre uirlisí, go minic is ceathairéad téadach atá i gceist le dhá veidhlín, viola amháin agus dordveidhil. Ciallaíonn ceathairéad pianó go bhfuil pianó chomh maith le trí théaduirilis ag seinm.

Ceol aireagail (*chamber music*): Ceol atá scríofa faoi choinne grúpa beag uirlisí agus gur féidir a sheinm in áit bheag cosúil le seomra.

Ceol digiteach: Taifeadadh ar microe-slis in ionad taifeadadh analóg mar a bhíodh ann. Cuireann sé seo ar chumas na n-innealltóirí fuaimne fuaimeanna a mheascadh ar rianta éagsúla agus ansin iad a scaradh ó chéile arís. Leis an sean-chóras chomh luath is a bheadh dhá rian meascáithe le chéile ar rian eile, bhí sé do-dhéanta iad a scaradh ó chéile arís.

Ceol tuatach: Ceol nach ceol eaglasta é.

Chaconne: 1. Foirm cheoil le breachnuithe bunaithe ar bhonndord. Seinntear an bonndord i bpáirteanna eile níos airde ná an dord in amantaí. 2. Damhsa mall, uasal le trí bhuille sa bharr ón 18ú céad, coitianta sa Fhrainc.

Ciombail: Is féidir iad a bhualadh le chéile, nó iad a bhualadh, a chreathadh nó gliogarnach a dhéanamh le cineálacha éagsúla bataí.

Ciombal creatháin (*ride cymbal*): Ciombal a dhéanann fuaim creatháin nuair a sheinntear é.

Ciombal plimpe (*crash cymbal*): Ciombal a chruthaíonn fuaim phlimpe. In úsáid sa cheol *Bohemian Rhapsody*.

Ciorcal na gCúigeach: Tugtar Ciorcal na gCúigeach ar ghluaiseacht ina n-oibríonn gach corda mar cheannasach chuig an chéad chorda eile – mar shampla: C mór – G mór – D mór – A mór – E mór – B mór (Cb mór) – F# mór (Gb) – C# mór (Db) – G# (Ab) mór – Eb mór (D#) – Bb mór – F mór – C mór.

Clarineti in A: 2 chláirnéid in A. Uirlis gléasaistrithe í an chláirnéid. Gach nóta atá scríofa mar C, fuaimíonn sé mar A. Mar sin tá gach nóta scríofa suas tréach mion.

Cloigíní: (*Cow-bells*) Sraith cloigíní acu le chéile.

Coinséartó: Píosa ceoil d'uirlis aonair le tionlacan ón cheolfhoireann le trí ghluaiseacht – tapaidh, mall, tapaidh. Bíonn caidéinse ag deireadh na chéad ghluaiseachta.

Cóiriú: An leagan amach atá ar na páirteanna éagsúla. Is féidir amhrán simplí (Frère Jacques mar shampla) a chóiriú faoi choinne ceathairéad téadach; ciallaíonn sé seo go gcumtar nótaí nó páirteanna faoi leith do na huirlisí seo bunaithe ar chordaí an amhráin.

Col legno battuto: Treoir do théaduirilis ina mbuailtear an sreang le hadhmad an bhogha.

Comhrá: Seineann uirlis/grúpa uirlisí mír cheoil agus freagraíonn uirlis/grúpa uirlisí é le ceol atá gaolta leis an chéad mhír. Is féidir leis seo leanacht ar aghaidh le roinnt frásaí agus deirtear go bhfuil comhrá ar siúl idir an dá uirlis/ghrúpa uirlisí.

Con ped: Leis an troitheán. Treoir é seo don seinnteoir pianó an troitheán marthannach a úsáid.

Con sordini: Leis an mhaothadóir. Is féidir an treoir seo a fheiceáil ar na téaduirilisí nó ar na gaothuirilisí práis. Is teicníocht uirlise é seo.

Contrabasso: Olldord. Cibé nóta atá scríofa dó, fuaimníonn sé síos ochtach.

Cordaí arpéitsithe: Nótaí den airpéitse (*doh, mi, soh*) seinnte ceann i ndiaidh a chéile go gasta suas nó síos in ionad iad a sheinm díreach ag an am céanna. Seinntear an chruit ar an dóigh seo go minic sa stíl cheoil rómánsach.

Cordaí briste: Seinntear nótaí den chorda (*doh, mi soh* mar shampla) ceann amháin ag an am, in ord meascaithe.

Corni in F: Bíonn 4 chorn Francach sa cheolfhoireann go minic. Ní úsáideann na huirlisí seo aon ghléaschomhartha in am ar bith. Uirlis ghléasaistrithe í an corn. Nóta atá scríofa mar C, fuaimíonn sé mar F faoi sin, díreach cosúil leis an cor anglais. Mar sin tá gach nóta scríofa suas 5ch foife.

Corno inglese: Cor anglais. Gaolta leis an óbó ach níos mó agus níos ísle. Gach rud atá scríofa mar C, fuaimníonn sé mar F (thíos 5ch)

Crótáil: Ciombail bhídeacha le hairde cinnte déanta as práis nó umha. Is féidir iad a bhualadh taobh le taobh nó le bata. Is féidir ciombail ársa a thabhairt orthu fosta. Tá samplaí de na huirlisí seo le feiceáil in Ard-Mhúsaem na hÉireann dátaithe ón Ré Cré Umhaí (1200 – 800 RC) agus a fuarthas i measc gaoth-uirlisí práis éagsúla.

Cúlbuille: Buillí 2 agus 4 le béim orthu ón sreangdhroma (snare).

Cumacht-chordaí (*Power chords*): Cordaí seinnte ar ghiotar agus a úsáideann go leor sreanga oscailte le fuaim níos láidre a thabhairt.

Cuntrapointe: Dhá pháirt nó níos mó agus iad ar chomhthábhacht. Is féidir leo aithris a dhéanamh ar a chéile ach ní gá.

Cuntrashéis: Séis a sheinntear os cionn na príomhshéise. Bíonn uigeacht cuntrapointeach ag an cheol dá bharr. (Féach forshéis don chomparáid)

Détaché: Scartha. Treoir don seinnteoir gach nóta a sheinm le buille nua den bhogha le fuaim scartha a thabhairt do na nótaí – a mhalairt ar fad ó legato.

Dé-thonúil: Ceol atá in dhá ghléas éagsúla ag an am céanna. An-choitianta sa cheol ealaíne nua-aimseartha.

Dim.: diminuendo. Ag éirí níos ciúine.

Dísread: Píosa ceoil do dhá uirlis nó do bheirt chantóirí, nó dhá uirlis nó cantóir ag seinm le chéile taobh istigh de pháosa ceoil.

Div: Divisi. Ciallaíonn sé seo go bhfuil níos mó ná uirlis amháin ag léamh ón líne ceoil chéanna agus caithfidh duine amháin an nóta ar barr a thógáil agus duine eile an nóta ar bun.

Dolce ma sensibile: Go binn ach go mothálach. (sensible = mothálach, leochailleach, íogaireach)

Dolce: Go binn

Dord Alberti: Cordaí briste ach leis na nótaí seinnte in ord faoi leith: 1, 5, 3, 5 nó *doh, soh, mi, soh*. Bhí an stíl tionlacain seo an-choitianta sa tréimhse clasaiceach .i. in aimsir Mozart.

Dordán: Seinntear sreangacha oscailte ar na téad-uirlisí faoin tséis, rud atá an-choitianta sa cheol traidisiúnta.

Dord druma: Níl aon airde ag an druma seo a bhuaitear le bata-druma.

Dordghiotar: Giotar íseal nach bhfuil ach 4 shreang air. Seinneann sé bun-nótaí na gcordaí sa cheol; nó déanann sé breachnú air seo. Seinneann sé go minic le rithim na ndrúmaí.

Droichead: Giota den cheol a bhgann ó théama amháin go téama eile. Ní bhíonn téama láidir ann, ceol gluaiseachta atá ann.

Dúibléid: Dhá nóta seinnte san am a mbíonn trí cinn ann de ghnáth. Coitianta in amchomharthaí comhshuite, áit a bhfuil an buille briste suas i dtrí fhochuid de ghnáth.

Dúnadh: Dhá chorda ag deireadh frása a ghníomhaíonn mar a bheadh poncaíocht ann. Tá ceithre chineál dúnadh ann:

- i. Dúnadh briste V – vi
- ii. Dúnadh eaglasta/tánaisteach: IV – I
- iii. Dúnadh foirfe V – I (Lán stad)
- iv. Dúnadh neamhfhoirfe: I, ii, IV nó vi – V (comhartha ceiste)

Espr: *espressivo*: Seinnte le mothú, go leochailleach.

Fagottí: Basúin. Scríobhtar an t-ainm in Iodáilis ar an scór de ghnáth. Ní uirlis ghléasaistrithe í an basún.

Falsetto (Cuach): Nótaí “bréagacha” canta ag fir i réimse níos airde ná an gnáthréimse a bhíonn acu. Is féidir leis an fhuaim seo a bheith greannmhar nó dáiríre.

fff: Chomh láidir agus is féidir.

Flag: flageolet, seinn an armónaic

Feireoir (flanger): Teicníocht fuaime a fhaightear nuair a mheasctar dhá chomhartha comhionann le chéile, ach mion-mhoilliú ama curtha ar cheann acu. Fuaimníonn sé go bhfuil airde na fuaime ag athrú dá bharr. I gceol Bohemian Rhapsody déantar feiriú ar fhuaim na gciombal leis an fhuaim a athrú.

Flautando: i stíl na feadóige. Seinntear an bogha ar théaduirlis in aice leis an mhéarchlár le fuaim éadrom a thabhairt don na nótaí, cosúil le fuaim na feadóige.

Flautí: An uimhir iolra de fheadóg mhór, mar a scríobhtar ar scór é.

Flauto picc: Fliúiteog nó piccolo, gaolta leis an fheadóg mhór ach níos lú agus níos airde.

Focaldathú (word painting): Léiríonn an ceol brí na bhfocal le teicníochtaí ceoil m.sh. ceol na n-éan léirithe le nótaí arda tapaidh ar fheadóg.

Foirm Chumtha Tríd: Úsáidte in amhráin ealaíne. Ní leanann an ceol aon struchtúr faoi leith ach athraíonn sé de réir mar a athraíonn na focail agus mothú na bhfocal.

Foirm Dhénártha: Foirm a bhfuil dhá chuid ann: A B.

Foirm shaor: Ní leanann an cumadóir aon fhoirm faoi leith.

Foirm Shonáideach: Foirm thrénártha speisialta. A (foilsíú) B (forbairt) A1 (athsheinm).

Foirm Strófach: Le fáil in amhráin tíre go minic, bíonn an ceol céanna ann do gach véarsa.

Foirm Thrénártha: Foirm a bhfuil dhá chuid ann ach go dtagann an chéad chuid ar ais ag an deireadh: A B A, nó A B B A.

Foirm Thrépháirteach: Foirm ina bhfuil trí pháirt éagsúla: A B C.

Foirm: Leagan amach na bhfrásaí in amhrán/píosa ceoil simplí gearr. Struchtúr an pháosa i saothar níos faide. Léirítear an fhoirm le litreacha: A, B, C, A1, D srl.

Forshéis: Líne cheoil a sheinntear nó a chantar os cionn na príomhshéise. Níl an tábhacht chéanna ag baint leis is atá ag baint leis an tséis agus ní bhíonn an uigeacht cuntrapointeach dá bharr. (Feach cuntrashéis don chomparáid.)

Frásaí freagartha: Dhá fhrása nó mír a bhfuil cosúlachtaí eatarthu ach nach bhfuil mar an gcéanna. Tá an chéad cheann cosúil le ceist agus bíonn sé oscailte ag an deireadh agus oibríonn an dara ceann cosúil le freagra agus bíonn sé dúnta ag an deireadh.

Giotar: De ghnáth, seineann sé cordaí amháin. Go minic i mbanna ceoil, canann an duine a sheinneann an uirlis seo.

Glacaire (*Pick-up*): Micrafón iontach beag ar ghiotar nó uirlis eile leictreach.

Glissando: Sleamhnú suas nó síos nótaí uilig na huirlise nó gutha.

Gang: Uirlis mhór a gcaitear seasamh suas lena bhualadh. De ghnáth buailtear le bata-druma bog é.

Gran cassa: Dord drum. Scríobhtar an ceol ar líne amháin mar nach bhfuil aon airde ag an uirlis seo – ní úsáideann sé an gnáthchliath.

Guero: Gourd mór. Déantar an fhuaim trí bhata a scríobadh thar eangacha gearrtha isteach ann.

Innealltóir fuaim: An duine a bhfuil smacht aige ar an inneallra sa stiúideo taifeadta. De ghnáth, leanann sé treoracha an bhanna, ach tugann sé comhairle dóibh chomh maith.

Ilmheadaracht: Tá níos mó ná amchomhartha amháin in úsáid ag an am céanna.

Ilrianú: Muna bhfuil ann ach cantóir amháin is féidir a ghuth a thaifeadadh ar rian amháin ar dtús, agus ansin é a thaifeadadh ag canadh páirt difriúil ar rian eile, agus b'fhéidir é ag canadh an tríú páirt ar an tríú rian. Is féidir na rianta seo uilig a chur le chéile agus fuaimíonn sé cosúil le cór trí pháirt, cé nach bhfuil ann ach cantóir amháin. Seo ilrianú.

L.V.: *laissez vibrer*, lig don uirlis creathadh - ná stop an fhuaim

Legato: Seinnte go mín, cothrom.

Léiritheoir: An duine atá i gceannas ar an taifeadadh agus ar an chur le chéile sa chéirnín.

Lí: (*lick*) Pátrún nótaí ar ghiotar nó ar phianó cosúil le seicheamh agus a chuidíonn leis an cheol bogadh go réimse nótaí níos airde nó níos ísle, nó ceol a cheanglaíonn frásaí le chéile.

Loco: ag an ghnáth-airde (tagann sé i ndiaidh ordú seinm suas nó síos 8ch)

Lúbhrása (*turnaround*): Frása comhcheol beag a cheanglaíonn dhá chuid den cheol nó dhá athsheinm.

Macalla: Teicníocht taifeadta nuair a chuirtear macalla isteach ar ghuth nó ar fhuaim uirlise tríd an fhuaim a mhoilliú síos. Is féidir é a dhéanamh le troitheán ar ghiotar nó sa mheascadh.

Maracas: Gourd nach bhfuil lár ann le síolta tirime, pónairí nó eile taobh istigh. De ghnáth seinntear níos mó ná ceann amháin. Déantar gliogarnach leo nuair a chreathtar iad. Úsáidtear mar uirlis iad i mbannaí damhsa i Meicseacó agus Meiriceá Láir agus Theas.

Marc: *marcato*. Nótaí béimnithe go héadrom, nó marcáilte.

Marimba: Cineál xileafón le barraí adhmaid - tá fuaim shéimh aige, as Meicseacó, agus Meiriceá Láir agus Theas.

Martellato secco: Buailtear na nótaí go láidir leis an bhogha ar na sreangacha le barr an bhogha.

Ciallaíonn *secco* go bhfuil ar an fhuaim a bheith tirim chomh maith le láidir.

Meascadh: An meascán a dhéantar ar fhuaim an cheoil ag deireadh an taifeadta le cothromaíocht a fháil idir na huirlisí éagsúla. Ag an phointe seo chomh maith athraítear fuaimeanna na n-uirlisí (go pointe) trí tuilleadh aishfuaimniú, macalla agus araile a chur sa cheol.

Meiliosma: Siolla amháin faoi choinne go leor nótaí den cheol.

Meno ped: Níos lú den troitheán.

Mion: Tonúlacht ina bhfuil *lah* ina lárnóta tonúlachta – fuaimníonn an ceol críochnaithe nuair a théann sé ar ais go *lah*.

Moderato assai: Assai = an-. An-mheasartha ar fad.

Modh dingthe(*wedge method*): Tógtar na hidirchéimeanna mar atá sa téama agus déantar leathnú beag orthu. Is cosúil go gcuirtear ding idir na nótaí len iad a tharraingt ó chéile beagán.

Modhnú: Athrú ó ghléas amháin go gléas eile. Tugann seachtrán le fios go bhfuil athrú sa ghléas taobh istigh de phíosa ceoil. Má ardaíonn an seachtrán an nóta leath-thon, is é sin an treoirtóta nó *ti* nua. Is féidir teacht ar *doh* nua nó ar an tonach nua trí dhul suas leathchéim ón nóta ar a bhfuil an seachtrán. Má íslíonn an seachtrán an nóta leathchéim, is é sin an *fah* nua. Le fáil amach an bhfuil an gléas nua mór nó mion is gá amharc siar ar an *mi* nua. Má tá sé sin 3 leath-thon níos airde ná an *doh* nua tá an gléas nua mion. Má tá sé 4 leath-thon níos airde, tá an gléas nua mór.

Modúil: Tonúlacht choitianta sa sean-cheol eaglasta agus sa cheol traidisiúnta, áit a bhfuil *re* nó *mi* nó *soh* ina lárnóta tonúlachta. Má tá an ceol i mód *soh* fuaimíonn an ceol críochnaithe nuair a théann sé ar ais go dtí *soh*.

Moillíú (*delay*): Nuair a chuirtear macalla isteach san fhuaim agus é moillithe síos. Is féidir é a dhéanamh le troitheán ar ghiotar nó nuair atáthar ag meascadh an amhráin.

Molto meno mosso: I bhfad níos lú gluaiseachta. Níos maille.

Molto: A lán

Mór: Scála nó gléas atá bunaithe ar na nótaí den sólfá tonach áit gurb é *doh* an nóta is láidre.

Fuaimníonn an ceol críochnaithe nuair a théann sé ar ais go *doh*.

Móitíf: Pátrún gairid nótaí a úsáidtear go minic i rith píosa ceoil, cosúil le téama ceoil ach i bhfad níos giorra – b'fhéidir nach mbeadh ann ach trí nóta, nó rithim a sheasann amach.

Muta in F# - A: Athraigh tiúnáil an tiompáin in F# go dtí A.

Naoiréad: Píosa ceoil do naoi n-uirlis, nó grúpa de naoi n-uirlis ag seinm le chéile.

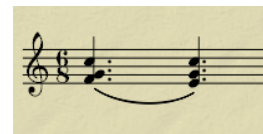
Neamhthonúil: Nil aon lárnóta tonúlachta ann, bíonn gach nóta ar chomhthábhacht. Bíonn sé deacair ceol neamhthonúil a chanadh.

Non tanto: gan an iomarca

Non troppo: Gan an iomarca.

Nóta athrúcháin (*changing note*): Tugtar *Cambiata* ar an nóta seo chomh maith. Ciallaíonn sé léim de 3ch ó nóta cúnta uachtarach go nóta cúnta íochtarach.

Nóta crochta (*suspension*): Is ionann an nóta crochta agus nóta neamharmónach a sheinntear leis an chuid eile den chorda, ag cruthú díchorda, ach ina dhiaidh sin, tagann réiteach ar an nóta crochta mar go dtiteann sé céim amháin go nóta den chorda. Bíonn trí rud i gceist le nóta crochta – an t-

ullmhúchán (seinntear an nóta crochta roimh an chorda); an nóta crochta (seo an díchorda) agus an réiteach (an nóta den chorda). Is nóta crochta é an F sa sampla thuas agus réitítear go E é sa dara corda.

Nóta Cúnta(*auxiliary note*): Nóta a sheinntear céim níos airde nó níos ísle ná nóta athsheinnte.

Nóta tairmtheachta: Nóta neamharmónach a sheinntear idir dhá nóta de chorda mar chuid den tséis. Is féidir leis an nóta seo a bheith aiceanta nó neamhaiceanta. Bíonn sé neamhaiceanta má sheinntear é tar éis don chorda a bheith seinnte, agus ar bhuille nach bhfuil láidir sa bharr. Tugtar nóta tairmtheachta aiceanta air má sheinntear an nóta neamharmónach leis an chorda, rud a chruthaíonn díchorda agus teannas dá bharr.

Nótaí crómatacha: Nótaí atá leath-thon óna chéile - an dá nóta déag den scála. Nuair a úsáidtear na nótaí breise (nach bhfuil i scála mór) i bpíosa ceoil i ngléas mór, tugann siad “dath” don cheol. Tá siad coitianta i stíl snagheol mar shampla: When I’m 64.

Nótaí lúbtha (*bends*): Bogann an seinnteoir giotair a mhéar (lámh chlé) síos i dtreo an talaimh ar an sreang. Tarraingíonn sé seo an sreang agus athraíonn sé airde an nóta beagán. Déanann sé uair amháin é ar an nóta.

Nótaí Neamharmónacha (*non-chordal*): Nótaí a sheinntear nach bhfuil sa chorda atá ag tabhairt tacaíocht chomhcheoil don pháosa ag an pointe sin. Baintear úsáid as nótaí neamharmónacha le cur le líne shéise ar go leor bealaí éagsúla. Cuireann nótaí tairmtheachta (idirghabhála/*passing notes*) le líne shéise trí mhíne agus fuinneamh rithime a thabhairt dó, agus lena dhéanamh níos suimiúla dá bharr don éisteoir. Nuair a tharlaíonn nótaí tairmtheachta cruthaítear teannas idir an tséis agus an comhcheol agus cruthaíonn sé seo fuinneamh a bhrúnn an ceol chun tosaigh.

Nótbhraislí (*clusters*): Seinntear na nótaí ar fad gur féidir leis an sciathán (lámh idir uilleann agus méara)

Oboi: An uimhir iolra den fhocal óbó, mar a scríobhtar ar scór ceolfhoirne é.

Ochtréad: Píosa ceoil do ocht n-uirlis, nó grúpa d’ocht n-uirlis ag seinm le chéile.

Ostinato: Patrún séise nó cordaí nó rithime a thagann ar ais arís agus arís i rith an pháosa. Tá ostinato comhcheol le fáil san amhrán “59th Street Bridge Song”. Tá ostinato rithimeach le fáil sa pháosa ceoil *Bolero* le Ravel.

Peanáil (*Panning*): Athraíonn an fhuaim ó chollaire amháin go dtí an ceann eile i steirió le héifeacht spáis a léiriú.

Péintéireacht Focal/ Focaldathú: Léiríonn an ceol brí na bhfocal le teicnící ceoil m.sh. ceol na n-éan léirithe le nótaí arda tapaidh ar fheadóg..

Piatti: Na ciombail. Ní úsáideann siad cliath 5-líne sa scór. Níl acu ach aon líne amháin mar nach bhfuil airde acu.

Pizz/Pizzicato: Nótaí ar théad-uirlisí stoite in ionad a bheith seinnte leis an bhogha. Is teicníocht uirlise é seo.

pizz+ Seinntear pizzicato leis an lámh chlé, ní leis an lámh dheas (an rud coitianta).

Plancadh (*strumming*): Seinn an téad-uirlis díreach cosúil le giotar.

Poco: beagán

Príomhghiotar: Go hiondúil, seinneann an príomhghiotar séiseanna, nó móitífeanna níos mó ná cordaí, cé go bhfuil an dá rud i gceist.

Quasi moderato: cóir a bheith (beagnach) measartha

Quasi S.T.: cóir a bheith (beagnach) ar an mhéarchlár. Seo treoir do théad-uirlis an bogha a sheinn an-chóngarach don mhéarchlár le fuaim éadrom a thabhairt don cheol.

rainstick~~~~~ bata báistí le crescendo, decrescendo agus ag imeacht ar fad.

Rapsóid/ Rosc Ceoil: Go stairiúil chiallaigh sé seo reacaireacht ar dhán eipiciúil nó ar chodanna dá leithéid. Ach sa cheol ciallaíonn sé píosa aon-ghluaiseachta bunaithe go minic ar cheol tíre.

Reacaireacht – ceol canta i gceoldráma, áit a bhfuil an bhéim ar na focail agus ar an rithim agus ní ar an cheol ná ar an tséis. Cuidíonn sé leis an dráma a bhogadh chun tosaigh. Go minic bíonn go leor nótaí athsheinnte ann agus bíonn an rithim saor.

Reamhnóta (*anticipation note*): Seinntear nóta den chorda (go minic mar nóta neamharmónach sa chorda roimhe) sula seinntear an chuid eile den chorda.

Recitative secco: Tur-reacaireacht: Leanann an ceol rithim na bhfocal. Ní bhíonn de thionlacan ann ach corr-chorda ag deireadh frásaí.

Recitative stromentate: Bíonn tionlacan leis an reacaireacht.

Rif: Frása a athsheinntear cosúil le ostinato i gceol pop nó i snag-cheol.

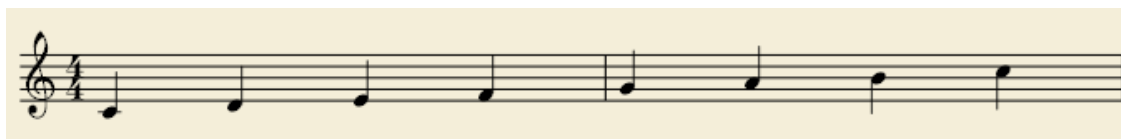
S.T. (sul tasto): Treoir do théad-uirlis seinm leis an bhogha ar mhéarchlár na huirlise.

S.V. (senza vibrato) Treoir do théad-uirlis seinm gan vibrato.

Saobhadh (*Distortion*): Úsáidtear é seo i gceol roc nuair a chuirtear barraíocht fuaim isteach sa challaire ó na giotair trí throitheán a úsáid. Thig leis an fhuaim a bheith garbh - saofa - nó mín, nó trom le fuaim fhada, bhuan - bogshaobhadh.

Saranáid: Ceol atá seinnte san oíche, go stairiúil taobh amuigh mar a bheadh canta ag fear dá ghrá taobh amuigh dá fuinneog. Ón 18ú haois ar aghaidh ceol uirlise a bhíodh i gceist.

Scála: Ocht nóta a théann suas nó síos céim ar chéim ó *doh* go *doh* nó ó *soh* go *soh* agus araile. Bíonn scála mór déanta suas de na hidirchéimeanna seo:

Ton   ton   leath-thon   ton   ton   ton   leath-thon

Tá dhá chineál scála mion ann:

1. Mionscála armónach:

2. Mionscála séiseach:

Scór: Na páirteanna iomlána den cheol scríofa amach go díreach mar atá siad seinnte.

Séach: Idirchéim de 6 nóta – ó *doh* go *lah*. Nó corda sa chéad aispiompú áit a bhfuil an 3ch sa dord.

Seachtach: Idirchéim ó *doh* go *ti* os a chionn, seacht nóta. Nó corda ina bhfuil an bun-nóta, 3ch, 5ch agus 7ch os a chionn seinnte.

Seicheamh: Pátrún nótaí atá athsheinnte ar nóta níos airde nó níos ísle gan an pátrún a athrú.

Seisiún: Ceoltóirí bailithe le chéile le ceol – go minic ceol traidisiúnta – a sheinm go poiblí i dteach tábhairne nó dóibh féin i dteach príobháideach.

Sempre f: *sempre*= i gcónaí. Caithfidh an giota seo ar fad a bheith seinnte go láidir.

Senza sordini: Gan mhaothadóir.

Senza vibrato: Cuidíonn vibrato le mothú teolaí a chur sa cheol. Ní sheinntear i saothar Barry é.

Sffz: béim tobann agus láidir ar an nóta seo amháin.

Sfz: Béim tobann ar an nóta seo amháin.

Siansa: Píosa ceoil do cheolfhoireann le ceithre ghluaiseacht ann. Bíonn an chéad ghluaiseacht tapaidh agus i bhfoirm shonáideach de ghnáth, an dara ceann mall agus i bhfoirm dhénartha go minic. Bíonn an tríú ceann i 3/4 agus is minic gur damhsa nó ceol éadrom a bhíonn i gceist. Bíonn an ceathrú ghluaiseacht tapaidh arís.

Simile: Mar an gcéanna – is treoir é seo le leanacht ar aghaidh ag seinm an dóigh chéanna is a sheinn tú sna nótaí roimhe.

Sioncóipiú: Nuair a bhaintear an bhéim de nóta a mbíonn béim air de ghnáth (an chéad bhuille den bharra) agus nuair a chuirtear sos ina áit. Mothaítear buille in easnamh sa cheol, agus tugtar sioncóipiú air seo. Má dhéantar go rialta é tríd an phíosa ar fad, tugann sé rithim bríomhar don cheol. Tá sé seo an-choitianta i gceol nua-aimseartha, go háirithe ceol atá gasta. Tá trí bhealach inar féidir an sioncóipiú a chur i gcrích: i. sos a chur ar príomhbhuille an bharra, ii. An príomhbhuille sa bharra a cheangal leis an nóta roimhe nó iii. Nóta gairid a chur ag tús barra agus nóta fada díreach ina dhiaidh.

Sleamhnán: an chuid den trombón a bhogann an seinnteoir le nótaí éagsúla a dhéanamh.

Sólfá tonach: Ainmneacha na nótaí sa scála. Úsáideadh an córas seo ón 11ú céad mar áis do mhúinteoirí a bhí ag iarraidh léitheoireacht an cheoil a mhúineadh dá ndaltaí. *D r m f s l t d*.

Solo (aonréd): Ní sheineann ach uirlis amháin an giota seo.

Sonáid: Píosa ceoil d'uirlis aonair, nó d'uirlis aonair le tionlacan ón phianó. De ghnáth bíonn trí ghluaiseacht ann – tapaidh, mall, tapaidh.

Spioradálach: Amhrán reiligiúnach na Meiriceánach Gorma, mar shampla *Swing Low Sweet Chariot*.

Soprán: An guth baineann is airde. Tá réimse ó C-lár go C dhá ochtach os a chionn ag soprán traenáilte.

Sraith: Bailiúchán píosaí a bhfuil téama, gléas nó scéal i gcoitinne eatarthu. *Sraith Damhsaí* – bailiúchán damhsaí éagsúla – *Allemande, Courante, Sarabanda, Gigue* – coitianta san 18ú haois.

Srathú: Teicníocht chumadóireachta a forbraíodh sa 20ú haois. Seachnaítear rialacha traidisiúnta a bhaineann le séis, rithim, comhcheol agus cuirtear an dá nóta déag den scála crómatach in ord faoi leith agus tugann sé seo bunús an tsaothair. Ní féidir aon nóta a chur isteach go dtí go bhfuil na nótaí eile sa tsraith seinnte 'sé sin ní féidir ord na nótaí a athrú. Is féidir cordaí a chruthú fhad is nach sáraítear an riail seo. Schoenberg an chéad duine a d'úsáid agus a d'fhorbair an srathú.

Sreangacha oscailte: Tugann sé seo fuaim níos crua don cheol. Níl ach ceithre théad ar gach téaduirlis, agus dá bharr sin ceithre nóta lenar féidir an treo seo a úsáid.

Sreangdhruma: Taobhdhruma ach go bhfuil sreanga miotal ina luí in éadan bunchraiceann an druma. Nuair a bhuaitear an druma déantar gliogarnach (*rattle*).

Staccato: Nótaí gearra nuair a phreabtar den nóta. Léirítear é seo le ponc scríofa os cionn nó faoin nóta.

Stíl: Cineál nó faisean faoi leith sa cheol. Baineann tréithe an pháosa le faisean áirithe sa cheol mar shampla ceol pop, ceol rac, ceol clasaiceach, snagcheol.

Stopanna dúbailte: Seinntear dhá shreang ar na téaduirlisí ag an am céanna.

String.: *Stringendo*. Éirigh níos tapúla de réir a chéile.

Strófach: Foirm nó struchtúr ina mbíonn an ceol céanna i ngach véarsa. Mar shampla: *The Fields of Athenry*.

Subito: go tobann.

Sul ponticello: seinn leis an bhogha ar (nó díreach in aice leis) an droichead

sul tasto: Seinn leis an bhogha ar an mhéarchlár.

Taifeadadh: Déantar taifeadadh ar gach guth agus ar gach uirlis ar rian éagsúil. Cuireann sé seo ar chumas an innealltóra na guthanna is tábhachtaí a dhéanamh níos láidre ná a chéile. Fiú nuair a dhéantar taifeadadh ar níos mó ná guth/uirlis amháin le chéile, cuirtear ar rianta éagsúla iad. Glacann sé lá nó dhó ar a laghad le hamhrán amháin a thaifeadadh go hardchaighdeán faoi choinne é a bheith eisithe go poiblí.

Tambóirín: Druma beag le fáinní miotail ag an taobh. Is féidir é seo a bhualadh nó a chreathadh.

Téad lúbtha (*bend*): Bogann an seinnteoir giotair a mhéar (lámh chlé) síos i dtreo an talaimh nó go taobh an tsreanga. Tarraingíonn sé seo an sreang agus athraíonn sé airde an nóta beagán. Déanann sé uair amháin é ar an nóta.

Téama: Giota den cheol, 4-bharra go minic, a fhanann i d'intinn. Béim láidir ar an tséis/rithim.

Tierce de Picardi: Tugtar seo ar chorda mór ag deireadh píosa atá i ngléas mion. Bhí sé in úsáid go coitianta go deireadh an 18ú haois.

Timbre: Timbre an rud a chuireann ar ár gcumas an difear idir pianó agus veidhlín (nó idir aon dá uirlis) a aithint.

Tiompáin: Druma mór (go minic seinntear trí cinn) agus iad tiúnaithe go nótaí faoi leith de réir mar a ordaíonn an cumadóir. Tá troitheáin ar na huirlisí seo agus is féidir na nótaí seo a athrú má's gá.

Tobchumadh: Nuair a sheinneann ceoltóir nótaí a chumann sé de réir mar a théann sé ar aghaidh, ach iad bunaithe ar rithim faoi leith, nó cordaí faoi leith. Ní bhíonn sé mar an gcéanna aon dá uair. Seo tréith a bhain le snagcheol; tá sé an-choitianta i gceol triaidisiúnta chomh maith. Ní bhíonn sé scríofa síos ná réamhullmhaithe.

Trasdul (Droichead): Giota ceoil a dhéanann ceangal idir dhá chuid den saothar.

Tríleach (trill): Seinntear an nóta scríofa agus an nóta os a chionn i ndiaidh a chéile roinnt uaireanta chomh tapaidh agus is féidir. I gcás ceol a scríobh sa tréimhse Barócach tosaítear ar an nóta is airde.

Tríphléadach: Trí nóta seinnte san am a mbíonn dhá cheann de ghnáth.

Tríréad: Píosa ceoil do thrí uirlisí, nó grúpa de thrí uirlis ag seinm le chéile.

Tríthon: An idirchéim idir *fa* agus *ti* i scála mór. Tá fuaim ghránna ag baint leis i gceol Clasaiceach, tugadh an “deabhal sa cheol” air mar gheall air sin. Sa chumadóireacht don Ardeist nó Teastas Sóisearach tá sé inmholta an idirchéim seo a sheachaint.

Troitheán (nóta troitheánach): Nóta íseal marthannach nó nóta íseal athsheinnte faoi chordaí a athraíonn. Cruthaíonn sé teannas sa cheol agus de ghnáth scaoiltear an teannas trí dhúnadh a chur isteach nuair a bhogann an nóta.

Troitheán aisiompaithe: Bíonn an nóta seo le fáil os cionn an chuid eile den cheol, ach oibríonn sé mar an gcéanna le troitheán íseal.

Trombe in E: Trumpa in E. Gach nóta atá scríofa mar C, fuaimníonn sé mar E suas 3ch mór. Bí cúramach nach meascann tú suas leis an trumpa é.

Trombón basso: Trombón amháin agus úsáideann sé eochair an doird.

Tromboni tenori: 2 thrombón. Usáideann siad eochair an teanóir. Eochair C bunaithe ar an 4ú líne, seo an áit a bhfuil C-lár.

Tiúba: Eochair an doird in úsáid aige. Ní uirlis gléasaistrithe í.

Uigeacht: Saibhreas fuaime. Is féidir le huigeacht a bheith homafónach (séis le tionlacan), monafónach (líne amháin séise) nó cuntrapointeach/iolfhónach (dhá líne nó níos mó seinnte ag an am céanna agus iad ar chomhthábhacht. Is féidir leo aithris a dhéanamh ar a chéile ach ní gá.). Chomh maith leis sin is féidir le huigeacht a bheith tanaí nó saibhir ag brath ar fhuaim na n-uirlisí, airde na nótaí, líon na n-uirlisí agus araile.

Unis: Ceallaíonn sí seo an t-ordú “divisi”

Vibrato: Bogann seinnteoir ar théaduirilis a mhéar (lámh chlé) go gasta suas agus síos ag athrú airde an nóta beagán. Le gaothuirlisí cruthaítear vibrato leis an anáil.

Violincello: Dordveidhil.

Wah wah: Troitheán ar ghiotar a athraíonn airde an nóta agus cruthaíonn fuaim ‘miaow’.